

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА – БЕОГРАД

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 128 Закона о високом образовању Наставно-научно веће на седници одржаној 27. априла 2016. године донело је одлуку о образовању Комисије за преглед и оцену докторске дисертације коју је Марко Гагић предао под насловом *Исламска стварност Јемена – Културни, религијски и политички аспект*.

2. Састав Комисије:

Ментор: др Дарко Танасковић, редовни професор, Филолошки факултет – Београд,

Ужа научна област: Оријентална филологија

Датум избора у звање: 07.04.1988.

др Анђелка Митровић, редовни професор, Филолошки факултет – Београд

Ужа научна област: Оријентална филологија

Датум избора у звање: 22.05.2006.

др Ема Миљковић, редовни професор, Филозофски факултет - Ниш

Ужа научна област: Историја

Датум избора у звање: 05.10.2013.

др Слободан Јанковић, научни сарадник, Институт за међународну политику и привреду, Београд

Ужа научна област: Политикологија – Међународни односи

Датум избора у звање: 25.03.2015.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме	Марко, Душан Гагић
Датум и место рођења	27. 4. 1983, Београд (Савски венац)
Наслов мастер рада	<i>Ислам и демократија – Студија случаја Јемен</i>
Датум и место одбране мастер рада	04.10. 2010, Факултет политичких наука, Београд
Научна област из које је стечено академско звање мастер	Политичка аналитика и менаџмент

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Исламска стварност Јемена – Културни, религијски и политички аспект

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација Марка Гагића *Исламска стварност Јемена – Културни, религијски и политички аспект* обухвата 254 штампане стране компјутерског текста и подељена је на следећих девет поглавља: 1. Увод (1-6), 2. Република Јемен – Опште информације (7-18),

3. Преисламска историја Јемена (18-35), 4. Историја Јемена по прихватању ислама (35-71), 5. Племенски систем Јемена (71-148), 6. Религија у Јемену (148-163), 7. Биљка кат као културни феномен јеменског народа (163-174), 8. Република Јемен – политички живот од 1990. и изазови данашњице (174-235), 9. Закључна разматрања (235-240). Свако од ових поглавља подељено је на потпоглавља која обрађују мање проблемске целине. Списак литературе је приложен на крају рада (242-247) и садржи 74 библиографске јединице, као и 68 јединица под ставком *Интернет извори*. Поред тога, на крају рада стоје и: Биографија аутора (251), Изјава о ауторству (252), Изјава о истовестности штампане и електронске верзије докторског рада (253) и Изјава о коришћењу (254).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Лоциран на крајњем југу Арабијског полуострва, Јемен спада у најнепреступачније земље арапског света, па је, поред чињенице да се ради о територији која има веома богату историју, и на којој су вековима пре нове ере постојале снажне и просперитетне државе, он остао умногоме неистражен. У српској оријенталистици, и науци уопште, Јемен скоро уопште није проучаван, а слично важи и за свестку науку, која се такође много више бавила проучавањем других делова арапског света. Из тог разлога, овај рад замишљен је као широка мултидисциплинарна студија о јеменској култури и друштву, која би требало да постави основу за даља истраживања тог дела света.

Упркос томе што је углавном био ван фокуса научних истраживања, Јемен представља изузетно интересантно подручје за проучавање. Сама чињеница да су Сабејско, Химјаритско и друга краљевства вековима словила за најпросперитетнија у региону, говори нам о богатој јеменској историји и култури.

Чињеница да ниједна држава кроз историју није имала потпуну контролу над читавим Јеменом, говори нам о веома великом социјалном и културном диверзитету који са једне стране представљају богатство јеменског народа, али са друге стране ова дубока фрагментираност друштва често креира врло нестабилну политичку климу у Јужној Арабији. Та фрагментирана природа јеменског друштва вероватно и јесте главна тачка око које гравитира ова студија.

Даље, специфичност Јемена огледа се и у чињеници да тамо живи једина значајна популација која исповеда зајдитски ислам, један од огранака шиитског ислама. Иако мањина, зајдити чине више од трећине популације Јемена и сви су сконцентрисани на северу земље, где су током више од хиљаду година постојале зајдитске државе. У том контексту, значајно је бавити се проучавањем религијске структуре Јемена, као и доктрине зајдитског ислама, будући да се ради о огранку који се по много чему разликује од онога што се традиционално сматра шиитским исламом.

И на крају, ту је питање племенског система чије постојање није карактеристично само за Јемен, али је у овој земљи улога племена изузетно велика, а утицај племенских

структура у појединим деловима земље је толики да оне понекад директно оспоравају ауторитет државе.

Уз традицију жвакања лишћа биљке кат, што је обичај својствен јеменској култури, све горенаведене ставке покривене су у предложеној докторској дисертацији кандидата Марка Гагића.

У кратком **Уводу** кандидат прво говори о структури рада, а затим у засебним потпоглављима излаже циљеве истраживања, хипотезе (2-3) и научно-истраживачки приступ (Методе истраживања, 4-6). За **Уводом** следи још једно поглавље (**Република Јемен – Опште информације**, 7-18), чији је циљ да упозна читаоца са неким основним подацима о Јемену и на тај начин олакша читања рада. Поред основних чињеница попут државног уређења, броја становника, површине итд, у овом поглављу извршена је и подела Јемена на географске целине, која, између осталог, читаоца упознаје са екстремним географским разликама на територији ове земље.

Богата преисламска историја Јемена обрађена је у истоименом поглављу (**Преисламска историја Јемена**, 18-34). Кандидат у првом потпоглављу (Древни Јемен – Појам и периодизација, 19-26) даје преглед најважнијих држава Јужне арабије у преисламском периоду. Поред тога, обрађене су и друге теме, релевантне за основну проблематику дисертације, као што су структура друштва древне јужне Арабије (26-29) и религије древне Јужне Арабије (29-33).

Историјом Јемена по прихватању ислама докторанд се бави нешто опширније, што је и логично, имајући у виду наслов дисертације. Ово поглавље (**Историја Јемена по прихватању ислама**, 35-70) детаљније се бави историјом Јужне Арабије у раном исламу, као и историјом тог региона у 19. и 20. веку, до 1990. године и уједињења двеју Република. Поглавље је подељено на десет потпоглавља у којима аутор, поред тога што износи најважније податаке из јеменске историје, кроз бројне примере из различитих периода, приказује хетерогену природу јеменског друштва. Дакле, осим што су саме по себи важне, чињенице изнете у овом поглављу пружају одличну основу за проучавање и разумевање комплексне динамике односа у јеменском друштву.

Пето поглавље (**Племенски систем Јемена**, 71-147) је прво од четири поглавља која суштински носе дисертацију, а уједно је и најдуже поглавље у раду. Оно се може поделити на три целине. У првој аутор врши систематизацију (75-110) која обухвата велики број јеменских племена и приказује територије које она насељавају. Најутицајније племенске групе су детаљније представљене, а на неким примерима је урађена и детаљнија ситематизација, односно приказ начина на који се племе или племенске конфедерације грађају на мање јединице. Систематизацијом јеменских племена аутор истиче њихову територијалност, те дугу традицију постојања као важних политичких ентитета који имају немали утицај у јеменском друштву, нарочито у појединим деловима земље.

Други део овог поглавља (113-132) приказује начин функционисања јеменског племена. Аутор ову проблематику разрађује у неколиким поглављима у којима даје приказ

статусних категорија (114-117) и унутрашње структуре племена (119-120), затим објашњава појам части (117-119), начин управљања племеном и улогу шејхова (119-126) као и обичај ритуалног клања животиња (129-131). Такође је анализиран однос племенског обичајног права и шеријата (126-129), који је нарочито интересантан, имајући у виду да припадници јеменских племена треба да поштују и једно и друго. Приказом начина функционисања јеменских племена докторанд даје јасну слику која говори о томе шта подразумева појам „паралелног функционисања“ племенског и државног ауторитета. Дати су бројни сликовити примери ситуација из којих се недвосмислено закључује да племе каткад директно нарушава ауторитет државе, те да се многи спорови решавају унутар племена, без икаквог утицаја званичних власти.

Овај специфичан однос државе и племена делимично је објашњен у трећем делу поглавља о племенима (133-145), где аутор пише о томе да зајдитска племена која су живела под Имаматом никада кроз историју нису била потчињена имају, већ је то била нека врста савеза, што свакако може донекле да објасни и данашњи однос племена према централној власти, нарочито на северу земље. Још један податак који може да објасни овакав однос племена и државе је доктрина оправданости оружане побуне против тиранина, која постоји у зајдитском исламу, и о којој је писано у наредном поглављу.

Шесто поглавље (**Религија у Јемену**, 148-162) у свом првом потпоглављу (148-154) даје приказ најзначајнијих споменика исламске културне баштине Јемена, где се издваја Стара Сана, али и градови Забид и Таиз. У осталим потпоглављима докторанд Гагић настоји да, кроз упоредну анализу, позиционира зајдитски ислам у односу на шиитски и сунитски. Он овде износи чињеницу да се према традиционалној подели зајдитски ислам сматра огранком шиитског ислама, али такође наводи и низ примера одступања од традиционалне шиитске доктрине, од којих су нека прилично озбиљна. Дакле, и религијска мапа Јемена указује на фрагментираност друштва, али у овом поглављу аутор закључује да, уколико се изолују само религијски фактори, разлике нису довољно велике да би саме по себи изазивале политичку нестабилност од које Јемен пати мање-више константно. Ипак, сплет бројних фактора, укључујући и религијске, утицао је на то да Јемен ипак буде увучен у глобални сукоб између шиитског и сунитског ислама, што је објашњено у последњем делу рада.

У седмом поглављу (**Биљка кат као културни феномен јеменског народа**, 163-173) приказани су различити аспекти обичаја жвакања лишћа биљке кат. Ова пракса сигурно преставља један од најпроблематичнијих обичаја у Јемену данас, с обзиром на то да лишће ове биљке има благо наркотично дејство и практично се у читавом свету третира као забрањена супстанца. Можда и важније од податка да се ради о наркотику јесте чињеница да кат заузима веома значајно место у друштвеном животу многих Јеменаца, те да за многе он представља значајан део свакодневице, у шта се аутор студије лично уверио. Ово поглавље је рађено тако што су подаци прикупљени путем интервјуа или из релевантне литературе допуњени личним запажањима аутора, која се пре свега односе на ритуал жвакања и дејство.

Осмо поглавље, које се бави политичким животом уједињеног Јемена (**Република Јемен – Политички живот од 1990. и изазови данашњице**, 174-234), заокружује читаву студију у једну целину, будући да је, према речима аутора, без адекватног предзнања о јеменској историји, његовом племенском систему и религијској структури, апсолутно немогуће ући у суштину збивања на југу Полуострва. Ово поглавље подељено је у десет потпоглавља у којима се аутор бави различитим периодима и политичким чиниоцима у Јемену. У првим потпоглављима (Партијски плурализам, Избори 1993. године, грађански рат и осврт на остале изборе, 177-200) покривено је, пре свега, првих неколико година по уједињењу и преласку на партијски плурализам. Кандидат се такође бави корумпираном природом тадашњег режима, који је у овом раду означен као један од главних узрочника данашње ситуације. У овим потпоглављима покривени су и узроци незадовољства Југа, чије су поједине утицајне политичке снаге тада тежиле поновној сецесији, а те тежње присутне су и данас. Аутор такође пише и о проблему са екстремизмом, који у том периоду постаје наглашенији. Велика пажња је потом, с правом, поклоњена стварању и развоју побуњеничког покрета Верујућа омладина (данашњи Ансар Алах, односно Хутији). О њиховој политичкој идеологији, религијској доктрини и деловању Марко Гагић пише у потпоглављима Верујућа омладина – Рађање Хутија (199-202), Радикализација покрета Хутија и почетак рата у Сади (207-210) и Ансар Алах – Признати политички фактор у Јемену (210-212). С обзиром на успон салафизма у Јемену, што је уосталом и био један од разлога за радикализацију шиитских покрета, једно потпоглавље (Салафизам у Јемену, 202-207) говори о томе. Последњих неколико потпоглавља (Држава ван контроле – 2010. година, Револуција компромисом, Хутији у налету – Пад Сане и у улазак Саудијске Арабије у сукоб, 212-230) баве се политичким превирањима у последњих неколико година, њиховим узроцима и могућим последицама.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

- „*Политичке промене у Јемену – Револуција компромисом*“/Политички живот – Часопис за анализу политике, Факултет политичких наука. Београд, стр. 51 – 60, 2013.
- “Ansar Allah – The Protectors of Zaydi Islam or a Seed of Sectarian Struggle in Yemen” – Необјављен.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

С обзиром на комплексну природу ове студије, која је подељена на неколико одвојених и сразмерно аутономних, а ипак узајамно органиски повезаних делова, на крају

сваког поглавља дат је кратак закључак. У **Закључним разматрањима**(237-241) аутор претходно изнете закључке спаја у једнусинтетичку целину и тако формира комплетну слику о Јеменум као друштву богате културе и историје, али и друштву које пати од изузетне фрагментираности и хетерогености, те наводи да то увек у виду када се раде истраживања о овој земљи, њеној друштвеној стварности и култури. Захваљујући овако постављеној и доследно реализованој структури и композицији дисертације, она, као прва обухватна интердисциплинарна (историографска, социолошка, политиколошка и културолошка) студија о Јемену у нас, обезбеђује поуздано чињенично, методолошко и теоријско полазиште за различито уже усредсређена будућа истраживања.

УПОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

На основу темељног познавања изворне грађе и властитих истраживања на терену, као и сразмерно скромне расположиве научне литературе посвећене теми дисертације, Марко Гагић је успео да прегледно и уверљиво предочи увиде до којих је током проучавања стварности савременог Јемена дошао, дискретно, али убедљиво сугеришући да у поступку разумевања и тумачења реалности ове јединствене земље ваља избегавати оријенталистичко-социолошко-политиколошке стереотипе и изграђивати адекватно теоријско упориште, прилагођен методолошки оквир и особени аналитички инструментаријум, у чему је и најважнији допринос његовог у много чему пионирског рада.

X ПРЕДЛОГ

На основу детаљног разматрања свих релевантних својстава докторске радње кандидата Марка Гагића *Исламска стварност Јемена – Културни, религијски и политички аспект*, Комисија ју је једногласно позитивно оценила, па предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета да овај њен „Извештај“ прихвати, а кандидата упути на усмену одбрану дисертације.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

др Дарко Танасковић, редовни професор

др Анђелка Митровић, редовни професор

др Ема Миљковић, редовни професор

др Слободан Јанковић, научни сарадник